

УДК 314/316.35

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.106.10>

Р. М. ЗАХАРЧИН

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри маркетингу

Львівський національний університет імені Івана Франка

СИНЕРГІЯ ВЗАЄМОДІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ОСВІТИ І ВОЛОНТЕРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ТА РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена проблемам інституалізації волонтерської діяльності в Україні в контексті її взаємозв'язку з інститутом освіти. Відзначено процеси розширення сфери волонтерства та зростання його ролі у формуванні громадянського суспільства й зміцненні обороноздатності країни. Наголошено, що розвиток волонтерського руху в Україні повинен базуватися не тільки на практиці, але й на теоретичній основі, що передбачає інтеграцію з іншими суспільними інститутами. Стверджується, що інтеграція соціальних інститутів може бути ефективною, якщо їхня діяльність спрямовані на досягнення синергії, а це можливо за умови, коли дії узгоджені на основі певних стандартів, які відрегульовані на законодавчому рівні. В контексті аналізу правового поля волонтерства в освіті, проаналізовано положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти» та запропоновано шляхи його імплементації в систему підготовки в закладах освіти. Звернено увагу на необхідність впровадження компетентнісного підходу як методології системи професійної підготовки волонтерів. Охарактеризовано компетентності, якими повинен оволодіти сучасний волонтер через призму предметної компоненти освітніх програм. Розроблено власну схему використання компетентнісного підходу до формування знань з основ волонтерства та шляхи його реалізації. Наголошено на важливості та необхідності створення в Україні системи професійної підготовки волонтерів, яка передбачає розвиток життєвої компетентності волонтерів в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України, а також здатна визначати стратегії підтримки їхнього особистісного й професійного розвитку. Зазначено, що дослідження проблеми розвитку життєвої компетентності волонтерів є необхідним для забезпечення їхньої ефективної роботи під час кризових явищ, а успішне подолання викликів, з якими стикаються волонтери, можливе за умови інтегрованого підходу, який включає як індивідуальний розвиток компетентностей, так і створення підтримуючого середовища на рівні соціальних інститутів, зокрема освіти.

Питання дослідження волонтерства, як важливого явища для забезпечення соціальної безпеки в країні, є актуальним, а подальшою дослідницькою перспективою в цьому контексті може бути вивчення ролі волонтерства

у формуванні громадянського суспільства через синергію взаємозв'язку з іншими соціальними інститутами, зокрема з освітою, чому і присвячена ця стаття

Ключові слова: волонтерська діяльність, соціальний інститут, інституалізація, інституція освіти, законопроект, синергія, соціальні потреби, компетентності, предметна компонента.

Постановка проблеми. Сьогодні перед Україною постають архіважливі завдання, серед яких чільне місце займає вибір правильних шляхів та планів стратегічного розвитку країни, практичне вирішення яких можливо тільки за умов максимальної синергії зусиль всіх, як державних, так і громадянських інституцій. Соціальна політика держави, її формальні і неформальні інститути не завжди встигають оперативно реагувати на всі виклики, що виникають у суспільстві. У таких випадках ці недоліки можуть бути чи усунуті, чи пом'якшені чинником волонтерської діяльності, яка здатна швидко та ефективно надавати допомогу, що відповідає конкретним запитам. Проте будь-яка масштабна громадянська ініціатива чи суспільний рух в своїх проявах, для ефективного функціонування вимагає гнучкої взаємодії. Це завдання покликаний вирішувати такий чинник суспільства як соціальний інститут, спроможний сформуванати дієздатну систему відносин у соціальному середовищі, злагодженість дій, міжінституційну інтеграцію, синергію зусиль усіх суб'єктів суспільства. В цьому контексті варто звернути увагу на таку синергію з боку активізованої через війну інституцію волонтерства та інституцію освіти, яка володіє механізмами навчання, виховання, мотивації, методологіями та методиками в опануванні будь якого виду діяльності.

08 січня 2025 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти». Положення законопроекту в більшій мірі акцентовані на розвиток волонтерства, але, на нашу думку, для того щоби їхня реалізація ефективно генерувала синергію обох інституцій, для того щоби передбачені в законопроекті заходи не носили декларативного характеру, постає завдання наповнити ці положення глибоким освітянським змістом та чіткими орієнтирами практичної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранність змісту волонтерства, як соціально важливого явища, його становлення як суспільного інституту та взаємовплив, в контексті розвитку, з іншими інституціями, обумовила широке зацікавлення наукової спільноти, яке знайшло своє відображення у багатьох дослідженнях та публікаціях. Серед вчених , які роблять свій внесок у цю сферу, можна назвати: Липитчук О.В. торкається тематики тенденцій розвитку волонтерського руху в Україні в багатьох аспектах суспільного життя, а також у сфері посилення обороноздатності держави; Полієнко А.Ю. звертається до питання інституціоналізації волонтерства в Україні, вважаючи

його важливим елементом виховної діяльності в модерному громадянському суспільстві; Чепак В.В. приділяє увагу неоінституціональним трендам в дослідженнях освіти, зокрема перспективам використання даного підходу при розгляді інституту освіти як системи правил, які регулюють практики повсякденної діяльності; Бержанір А.Л. вирішуючи завдання підвищення якості та ефективності освітньої діяльності, виокремлює її соціологічний аспект та акцентує увагу інституту освіти щодо відповідності критеріям оптимального виконання визначених соціальних функцій; Горінов, П.В., і Драпушко, Р.Г. опрацьовують напрямом удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення волонтерської діяльності в Україні та акцентують увагу на формуванні інституцією освіти основних складових професійної компетентності волонтера; Поляк О. досліджує волонтерську діяльність системи освіти в умовах мирного часу та в умовах воєнного стану; Плахова О.М. піднімає проблематику корпоративного волонтерства як прояву соціальної відповідальності бізнесу. Втім, у працях зазначених дослідників недостатньо розробленим залишається питання висвітлення інституціоналізації волонтерства у зв'язку з іншими соціальними інститутами, зокрема, з освітою та механізмів реалізації їх ефективної взаємодії. Тому в даній статті ми спробуємо зосередитись саме на цьому питанні.

Мета статті. В контексті розвитку інституалізації волонтерства дослідити стан його взаємодії з інститутом освіти, визначити основні шляхи наповнення освітянським змістом процесу цієї взаємодії з метою досягнення ефективної синергії в умовах сучасних викликів в Україні для зміцнення її обороноздатності та розбудови громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Є вагомі аргументи стверджувати, що на сьогодні, після кількох етапів формування і становлення, волонтерська діяльність в Україні набула реальної сили, авторитету, спроможності реалізовувати архіважливі соціальні функції як от – збалансовувати суспільні відносини, сприяти протидії агресії та зміцнювати обороноздатність, надавати необхідну допомогу вразливим верствам населення, долучатися до розбудови громадянського суспільства. Це нелегка місія, тому абсолютно погоджуємося з думкою науковців, що «волонтерство – це не робота в звичному розумінні цього слова. Це 100% покликання. Це образ життя і мислення, небайдужість до чужої біди, співпереживання – це те, що веде волонтерів вперед» [1, с. 187]. Саме такі чинники зумовили та продовжують мобілізацію багатьох видів ресурсів – моральних, соціально-організаційних, матеріальних, культурних, загалом людських у відповідь на повномасштабну агресію та вторгнення РФ в Україну. Волонтерів особно та волонтерський рух в цілому мотивували відчуття морального обов'язку, гостра потреба бути причетним до громад, почуття патріотизму і прагнення зробити свій внесок в оборону та перемогу.

Будь яке соціальне явище, будь яка масштабна громадянська ініціатива чи суспільний рух в своїх проявах, в такій складній організаційній системі як суспільство, для ефективного функціонування вимагає гнучкої взаємодії, узгодження, гармонійного поєднання чи доповнення на основі певних стандартів, правил, норм, що були б обов'язковими для всіх суб'єктів суспільного буття. Це завдання покликані вирішувати такий чинник суспільства як соціальний інститут, спроможний сформувати дієздатну систему відносин у соціальному середовищі, встановити відповідний соціальний порядок, що забезпечує задоволення необхідних потреб громад.

Україні, як і іншим сучасним суспільствам, притаманні модернізація, розростання та ускладнення системи соціальних інститутів. Інституалізація, як і будь який інший суспільний процес в сучасних умовах, вимагає постійного аналізу, реагування на все нові і нові умови, виклики, потреби суспільств, громад та окремих громадян. Це стосується і «старих», традиційних соціальних інститутів, і відносно нових, або тих які активізувалися в суспільстві нещодавно. До останніх в Україні можна віднести волонтерство, яке в силу обставин, що склалися в країні (війна та її наслідки) набуло особливої ваги та об'єктивного статусу одного з ключових структурних елементів суспільства.

Аналіз волонтерської діяльності в Україні в останні роки вказує на те, що вона «інституціоналізується та набуває більш стійких соціальних форм. Про це яскраво свідчить систематично здійснювана широко-масштабна діяльність волонтерських організацій, розширення можливості співпрацювати з державними установами та міжнародними організаціями, а визнання офіційного статусу в юридичній площині дозволяє займатися волонтерською діяльністю на оплачуваній основі» [2, с. 857].

Згідно типології Г. Хелмса і С. Левітські волонтерство в Україні на сьогодні відноситься до неформальних соціальних інститутів. Попри це волонтерство, як і інші формальні і неформальні інститути виконує специфічні, властиві щодо профільної сфери діяльності функції. Але в підсумку сукупність цих функцій, їхня синергія інтегрується в загальні соціальні функції, характерні іншим соціально значимим інституціям. Виходячи з цього, вкрай важливо підтримувати функціональність волонтерства, що можливо за умови його інтеграції в соціальну систему суспільства. Окрім цього така функціональність, її максимальна ефективність стає можливою тільки у взаємодії, тільки внаслідок суспільної інституціалізації та інтеграції з іншими соціальними інститутами. «Будь яке соціальне явище не можна описати, не звертаючись до інституціонального аналізу. До переваг цього підходу можемо віднести насамперед те, що інститути (включаючи освіту) розглядаються не як незалежні схеми та стандарти поведінки, а як правила, які регулюють практики повсякденної діяльності людей та підтримуються ними» [3, с. 18].

Ми не даремно навели цитату, де відзначено освіту як соціальний інститут, оскільки, як згадувалося в цій статті вище, волонтерство – це не просто робота, а покликання, а покликання не виникає само по собі, йому передують різні чинники (соціальні інституції), серед яких чільне місце займають освіта, культура, сім'я, релігія. Всі ці соціальні інститути суттєво впливають на формування особистості, на її соціалізацію, на її життєву позицію і розуміння громадянського обов'язку, що в підсумку може спонукати до волонтерської діяльності. В контексті такого підходу «освіта розглядається не лише як механізм підготовки кваліфікованих кадрів державного апарату, як стверджували у своїх наукових положеннях М. Вебер і П. Бурдьє, а й також як механізм об'єднання нації на підставі спільної культури» [2, с. 18].

Освіта займає чільне місце в процесах соціалізації особистості. «Забезпечення соціокультурної самоідентифікації кожної людини відбувається у процесі навчання на основі формування і реалізації потреб у продукуванні цінностей культури і у створенні на цих засадах моделей власної соціальної поведінки» [3, с. 8]. Водночас, реалізуючи цю місію, інститут освіти в системі своєї діяльності орієнтує її на соціальні потреби суспільства, на його соціальне замовлення. А якщо вона не справляється з цим завданням, не реагує вчасно на соціальні виклики може виникнути криза. Тому треба розуміти, що освіта покликана, окрім класичного призначення – навчання, виконувати і поточну соціальну функцію, що продиктована умовами, обставинами, процесами тощо.

Діяльність всіх соціальних інститутів в Україні, в умовах повномасштабної війни та викликів, пов'язаних з її наслідками, в значній мірі підпорядковані інтересам військового захисту, обороноздатності, згуртованості суспільства та перемоги. Безсумнівно це вимагає чіткої злагодженості дій, міжінституційної інтеграції, синергії зусиль усіх суб'єктів суспільства. Інтеграція соціальних інститутів може бути більш дієвою та ефективною, якщо їхня діяльність, набір соціальних функцій спрямовані на досягнення синергії, а це можливо за умови, коли дії узгоджені на основі певних стандартів, норм, правил, які до того ж відрегульовані на законодавчому рівні. Коли мова йде про процес інтегрування діяльності інститутів волонтерства та освіти в Україні, то слід відзначити, – тут створено певні умови і напрацьовано певну нормативно-правову базу, як попередньо, так і впродовж сьогодення.

08 січня 2025 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти». Цей Закон «передбачає адаптацію законодавства України до права Європейського Союзу в частині визнання результатів волонтерської діяльності, розвиток культури соціальної відповідальності в суспільстві, особливо серед

дітей та молоді, та збільшення частки суспільства, охопленої волонтерською діяльністю» [4].

Законом щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти передбачено внесення змін до низки профільних законодавчих документів зокрема щодо: права волонтерів на визнання набутих під час волонтерської діяльності компетентностей; обов'язку керівника закладу освіти щодо сприяння розвитку волонтерства серед учасників освітнього процесу; уточнення права волонтера на зарахування часу волонтерської діяльності до практики; визначення поняття «мотиваційний лист».

Досвід підказує, що волонтерський рух для ефективного функціонування, як в умовах військових дій так і в мирний період, повинен базуватися не тільки на практичних площинах, але й мати міцне теоретичне підґрунтя. Оскільки діяльність волонтерів потребує різносторонніх знань у багатьох сферах суспільного буття, де виникають все можливі виклики, а також для того, щоби розуміти природу цих викликів і специфіку кожного сегменту людей які потребують допомоги міцна теоретична база є життєвоважливою. Таку теоретичну базу покликана і цілком спроможна закласти освіта, причому уже з початкових її етапів. Дослідник А.Полієнко на підставі досвіду волонтерського руху із залученням школярів вважає волонтерство «важливим елементом виховної діяльності у ЗЗСО, що формують у школярів навички життєдіяльності в модерному громадянському суспільстві» [5]. Якщо ключове завдання шкільної освіти в контексті волонтерства полягає у привитті соціальних цінностей (допомога потребуючим, милосердя, патріотизм тощо), а через ці чесноти впливати на соціалізацію школярів, то завданням вищої школи тут, окрім глибших соціальних цінностей також постає місія надати спектр професійних знань і навичок щодо конкретної діяльності. Погоджуємося з окремими науковцями щодо доцільності «впровадження компетентнісного підходу як методології системи професійної підготовки волонтерів» [6, с. 172]. Застосування цього підходу через різноманітні засоби освітнього процесу дає можливість сформулювати у студентів, майбутніх фахівців, (а ймовірно – волонтерів) необхідні компетентності у сфері волонтерства. Це збагатить не тільки їх майбутній професійний досвід, але й значно розширить діапазон знань, розвине лідерські якості, посприє самовдосконаленню та самореалізації.

Які ж вимоги, які траєкторії діяльності інституції освіти в інтеграції з волонтерством визначає вищезгаданий законопроект. Закономірно, що положення цього документу в більшій мірі акцентовані на розвиток волонтерства, але, на нашу думку, для того щоби їхня реалізація ефективно генерувала синергію обох інституцій, для того щоби передбачені в законопроекті заходи не носили декларативного характеру, необхідно наповнити ці положення глибоким освітнянським змістом.

Політика інституції освіти щодо реалізації прийнятого законопроєкту, на нашу думку, може базуватися на двох ключових напрямках:

1. Активізація системи професійного навчання волонтерській діяльності через чинник формування відповідних компетентностей.

2. Аналіз найбільш гострих проблемних питань, пов'язаних з волонтерською діяльністю в Україні, усуненню яких може посприяти освіта (відсутність масової освіти з тематики волонтерства, зниження мотивації, недостатня компетентність волонтерів в роботі з окремими сегментами споживачів послуг, відсутність чіткої структурованої за формою і змістом взаємодії волонтерських рухів з державними інститутами та бізнесом тощо).

Основні новації, закладені в законопроєкті, зокрема, передбачають: «уточнення права волонтера на зарахування часу волонтерської діяльності до практики в разі її відповідності освітній програмі закладу освіти за згодою закладу освіти» та «закріплення права волонтерів на визнання набутих під час волонтерської діяльності компетентностей в порядку, передбаченому для визнання результатів неформальної та інформальної освіти» [4]. Ці норми, як і інші, вимагають практичного втілення, не просто механічного, формального, поверхневого, а аргументованого, підкріпленого освітніми канонами.

В контексті виконання положень законопроєкту, ефективне інтегрування двох інституцій, на нашу думку, може відбуватися за наявності конкретних послідовних складових елементів, а саме:

Заклади вищої освіти переглядають навчальні плани освітніх програм, які можуть бути дотичними до різноманітних аспектів волонтерської діяльності.

На основі аналізу предметної компоненти відбираються ті дисципліни, зміст яких можна доповнити тематикою волонтерства і відобразити це в робочих навчальних планах.

Зміст, окрему тематику, що спрямовані на формування компетентностей дотичних до волонтерської діяльності, ввести у відповідні види практики.

Імплементувати здійснену волонтерську роботу, визначену у кількісному освітньому вимірі (години, кредити) у загальний обсяг практики певного виду.

Розширити перелік вибіркового дисциплін про волонтерську діяльність.

Розвинути спектр тематики з волонтерства у курсовому проєктуванні, бакалаврських проєктах та магістерських дисертаціях студентів.

Зрозуміло, що підходити на загал, закладати волонтерство у всі дисципліни будь-яких освітніх програм не доцільно і цього ніхто не вимагає. Є академічна свобода ЗВО, у них є відповідні профільні структури, які повинні визначати зміст освіти і відповідно підбирати засоби і механізми його реалізації. Важливим чинником реалізації компетентнісного підходу при формуванні компетентностей, котрі мають ознаки

життєво важливих, в контексті взаємодії інституцій освіти і волонтерства є правильний, раціональний підбір змістової і теоретичної, і практичної бази знань. Цього, на наш погляд, можна досягнути відповідним підбором навчальних дисциплін з урахуванням специфіки освітніх програм підготовки. Такий підбір, згідно нашої пропозиції, доцільно провести за такою приблизною схемою. В навчальному плані виділити умовні три складові (блоки, модулі), наприклад: соціально-гуманітарну, економіко-управлінську та фахово-орієнтовану. Надалі з цих умовних трьох блоків виокремити навчальні дисципліни, зміст та компетенції яких найбільш співзвучні до різних сфер і видів волонтерської діяльності та коригувати цей зміст, корелюючи, доповнюючи, трансформуючи його з метою відповідності та синергії волонтерських практик з професійною підготовкою.

Коригування першого блоку дасть можливість сформувати професійні компетентності, які узагальнено можна віднести до соціальних, правових, соціокультурних, психологічних (тут ми погоджуємося з думкою науковців, що «складовими професійної компетентності волонтера є психолого-педагогічна, соціальна, соціокультурна, комунікативна та лідерська компетентності» [6, с. 164]). Це ті компетентності котрі першочергово впливають чи сприяють ефективному виконанню важливих соціальних функцій, в нашому випадку – через волонтерство. Ці компетентності можна сформувати через змістові модулі таких дисциплін, як «Соціологія», «Психологія», «Етика», «Екологія», блок правознавчих дисциплін тощо. За рахунок введення тематики можна реалізувати мотиваційну функцію, оскільки однією із актуальних проблем волонтерства є ситуація, коли люди, молодь, зокрема студенти інертні і байдужі до соціальних негараздів у країні, не переймаються бажанням допомогти, мають слабо розвинуту громадянську свідомість та позицією.

Важливою видається, в контексті формування компетентностей для волонтерської діяльності, опанування основами психологічної підтримки. Причому тут вбачається двоякий вектор, – перший – це спроможність надавати професійну психологічну допомогу потребуючим верствам населення через набуті профільні знання і навички, а також – надавати непрофесійну допомогу, таку яка базується на людських, моральних основах – вмінні спілкуватися, врегульовувати стан емоційних переживань і стресів тощо.

Другий вектор – це психологічна підтримка самих волонтерів, оскільки волонтерська діяльність здебільшого відбувається в складних середовищах – воєн, стихійних лих, різного роду конфліктних ситуацій тощо. Перебування, робота в таких умовах емоційно виснажлива, пов'язана з негативними враженнями, емоційними душевними переживаннями що, як наслідок призводить до стану апатії, депресій, емоційного вигорання і спустошення. Ось чому така важлива роль психологічних важелів підтримки тим, хто присвячує себе волонтерству для їх

загартування, які повинні діяти через набуті в системі освіти професійні знання психології людини.

Зростає суспільна роль і значення правової бази та правової культури волонтерської діяльності. А це вимагає посилення роботи щодо якісної правової підготовки волонтерів в інституції освіти. Тут ми погоджуємося з думкою інших науковців, дослідників проблеми у тому, що «ретельний аналіз десяти напрямів волонтерської діяльності, що визначено пунктом 3 статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» свідчить, що участь здобувачів освіти не лише бажана, але й необхідна» [7, с. 190–191]. Стосовно інституту освіти, то тут, на нашу думку, слід зосередитися на популяризації знань та формуванні компетентностей щодо правового статусу волонтерів й волонтерських організацій, допомагати вдосконалювати їх правове поле, боротися з псевдоволонтерством, протистояти проявам соціальної дисфункції волонтерства.

В системі формування інноваційних знань та професійних компетентностей в реаліях сьогодення важливе значення відіграють навчальні дисципліни економічного та управлінського характеру, які ми умовно віднесли до другої складової предметної компоненти в контексті ув'язування їх з волонтерською діяльністю. Розуміння сутності економічної частини, врахування економічних (підприємницьких, бізнесових) ризиків, пошук оптимальних логістичних шляхів постачання необхідної продукції (послуг), виявлення необхідного першочергового асортименту товарів, чи виду послуг, уміння прогнозувати безпекі ризики, спроможність приймати правильні управлінські рішення в складних неординарних ситуаціях – всі ці компетентності необхідно розвивати у сучасних школярів, студентів, молоді – всіх, хто відчуває потребу долучитися до волонтерської діяльності. Блок управлінських дисциплін прищепить навички кризового менеджменту – оперативно реагувати на нові виклики, знаходити нестандартні рішення в специфічних ситуаціях, схильність до сприйняття та застосування нового досвіду. «Логістика» через навички оптимального планування та комунікації з партнерами надасть компетентності швидкого доставлення до потрібних зон, районів, пунктів потрібної гуманітарної допомоги. «Менеджмент персоналу» допоможе сформувати потрібні комунікативні компетентності – насамперед навички спілкування з вразливими верствами населення, емоційний стан та потреби у яких в критичних умовах може бути специфічним. А також враховувати у діяльності регіональні особливості та пов'язані з ними чинники міжкультурної комунікації. Доцільно долучити «Корпоративний менеджмент» який наділить основами знань про корпоративне волонтерство, як один із складників діяльності фірм в контексті соціальної відповідальності бізнесу.

Важливим, на наш погляд, чинником становлення інституції волонтерства в Україні є шлях через взаємодію у системі волонтерська

діяльність – освіта – бізнес. В цій системі від освіти вимагається або уміло використати вже наявний досвід або ж сформувати нові компетентності щодо волонтерства, які знадобляться молоді на ринку праці. Такий підхід забезпечить вигоду і бізнесу, оскільки сучасні його структури розцінюють і досвід і теоретичну підготовку волонтерства, як вагомий чинник професійної зрілості і росту працівників. Також ми погоджуємося з думкою деяких дослідників в тому, що «корпоративне волонтерство поєднує в собі не тільки філантропічні, але й прагматичні цілі» [8, с. 265], оскільки при умовах підтримки волонтерської діяльності в цілому, через прояви внутрішнього – корпоративного волонтерства, бізнесові структури отримують позитивні іміджеві преференції в суспільстві, підвищують лояльність до них з боку місцевих громад, органів влади, споживачів, розширюють масштаби та географію діяльності тощо.

Стовно третього блоку предметної компоненти, на нашу думку, її доцільно наситити спеціальними фаховими дисциплінами, які відповідатимуть за формування вузькопрофільних компетентностей, необхідних у волонтерській діяльності. Це можуть бути, наприклад, спеціалізовані медичні предмети, покликані сформувати навички первинної допомоги. Це можуть бути товарознавчі предмети, що наділятимуть знаннями про асортимент, якість, харчову цінність, зберігання, транспортування товарів. Це можуть бути дисципліни, пов'язані з харчовими технологіями, які будуть корисними при комплектуванні продовольчих пайків, наборів для різних сегментів потребуючих, враховуючи правила їх споживання у специфічних умовах, поживну та біологічну цінність, безпечність, вплив на функціональність організму. Тут до компетентностей волонтерської діяльності можна причислити і сформовані навички в приготуванні їжі для військових, чи окремих вразливих верств населення – пацієнтів медичних закладів, переселенців, а також навички «своєрідного кейтерингу» – обслуговування в непрофільних локаціях («волонтерських кухнях»), розвезення, роздавання гарячої їжі, напоїв потребуючим з дотриманням норм і правил санітарії та безпеки харчування.

В рамках співпраці волонтерства і освіти доцільно запроваджувати також спеціалізовані види практичної підготовки з певних напрямів. Це може бути освоєння необхідних навичок в рамках навчальної чи технологічної практики з обраних предметів дотичних до волонтерства з чітко визначеним змістом і обсягами. Це можуть бути спеціалізовані тренінги із залученням фахівців у сфері безпеки, правової культури, етики, міжкультурної комунікації; психологічні майстер-класи; елементи опановування засобів зброї тощо.

Неможливо забезпечити інституалізацію волонтерської діяльності, її ефективність та відповідність духу часу й існуючих викликів без слідування актуальним трендам сучасності. Це також має стати об'єктом зацікавлення освіти, її широким полем діяльності в контексті

формування компетентностей щодо інформаційно-комунікаційних технологій, диджиталізації, кібер-безпеки.

Враховуючи специфічний аспект волонтерської діяльності, як такої що базується на високих суспільних ідеях і принципах, проявах доброї волі та сильного духу, а також пов'язані з нею ризики, стреси інші моральні виклики, доцільно стверджувати, що ця діяльність через синергію з іншими соціальними інституціями, а в нашому контексті – з освітою, окрім суто професійних повинна містити достатню кількість життєвих компетентностей. Маємо на увазі таких, які сприяють волонтерам будувати ефективну взаємодію в суспільстві, оперативно адаптуватися до умов будь-якого середовища та неочікуваних змін у ньому, виявляти емоційну стійкість, володіти креативом та оперативністю в прийнятті рішень при будь-яких обставинах.

Висновки і пропозиції. Практика та існуючий досвід показують, що для будь якого суспільного руху життєво важливо закріпити певні типи соціальних взаємодій, зробити їх узгодженими, які були б обов'язковими для соціальних спільнот та забезпечували, міцну й гармонійну взаємодію між владою та інститутами громадянського суспільства. Волонтерський рух в Україні як один з важливих структурних елементів суспільства проходить важливий процес інституціоналізації, що в значній мірі активізовано російською агресією. Інституціоналізація набуває більш стійких соціальних форм, однак чинна практика волонтерства потребує організаційного вдосконалення, зокрема залучення до її діяльності більшої кількості соціальних інститутів, співпраця з якими сприятимуть покращенню координації, співпраці та ефективності волонтерської діяльності.

Волонтерська діяльність вносить вагомий внесок у захист національної безпеки, гуманітарну допомогу та соціальний розвиток громад. Тому права та гарантії волонтерів повинні бути належним чином забезпечені й захищені. Для цього необхідно систематично вдосконалювати та актуалізовувати правовове регулювання волонтерства. До того ж зміни повинні стосуватися не тільки власне самого законодавства, але й практичних механізмів його реалізації.

Поява нових юридичних документів, зокрема Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти» створюють сприятливе поле для поглиблення інституалізації волонтерства шляхом синергії зусиль з інститутом освіти, через формування компетентностей волонтерства, що мають бути закладені в зміст освітніх програм закладів освіти та схеми їх реалізації.

Ефективна комунікація та партнерство між різними соціальними інститутами, зокрема освітою, здатна максимально забезпечити необхідну синергію взаємодії та використання потенціалу волонтерського руху. Означені вище аспекти потребують подальшого вивчення з метою розробки актуальних теоретико-практичних шляхів взаємодії

інститутів волонтерства і освіти та формування відповідних компетентностей молоді щодо волонтерської діяльності у практиці роботи ЗВО.

Список використаної літератури

1. Липитчук О.В. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. Вип. 118. С. 180–188.
2. Чепак В. В. Неінституціональні тренди в дослідженнях освіти. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 19. С. 13–19.
3. Бержанір А.Л. Теоретико-методологічні підходи до інтерпретації соціології освіти. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 8 (14).
4. Верховна Рада України прийняла Закон щодо сприяння розвитку волонтерства серед здобувачів освіти. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/257407.html>
5. Полієнко А. Волонтерська допомога збройним силам України як складова виховної діяльності закладів загальної середньої освіти в роки російсько-української війни ХХІ ст. Матеріали науково-практичної конференції «Восьмі Фльорівські читання». Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. С. 12–124.
6. Горінов, П. В., Драпушко, Р. Г. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
7. Поляк О. Волонтерство в освіті: правовий аспект у системі державного менеджменту. III International Scientific and Theoretical Conference «Formation of innovative potential of world science». С. 189–193.
8. Плахова, О. М. (2014). Корпоративне волонтерство як прояв соціальної відповідальності бізнесу. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2014. № 20. С. 263–266.

Zakharchyn R. M. Synergy of interaction between social institutions of education and volunteering in ensuring defence capability and building civil society in Ukraine

The article is dedicated to the problems of institutionalizing volunteering activities in Ukraine in the context of its connection to an education institute. The author points out the processes of expanding the sphere of volunteering and increasing its role in the formation of civil society and strengthening the country's defense capabilities. It is emphasized that the development of the volunteer movement in Ukraine should be based not only on practice but also on a theoretical basis, which involves integration with other social institutes. It is argued that the integration of social institutes can be effective if their activities are aimed at achieving synergy, and this is possible provided that actions are coordinated on the basis of certain standards regulated at the legislative level. To analyze the legal framework for volunteering in education, the author examines the provisions of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Promoting Volunteering among Students" and suggests ways to implement it in the teaching system in educational institutions. The author draws attention to the need for introducing a competency-based approach as a methodology for the system of professional training of volunteers.

The competencies that a modern volunteer should master are characterized through the prism of the subject component of educational programs. The author has developed his own scheme of using the competency-based approach to the formation of knowledge on the basics of volunteering and ways of its implementation. The author emphasizes the importance and necessity of creating a system of professional training of volunteers in Ukraine, which involves the development of life competence of volunteers in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine, and is able to identify strategies to support their personal and professional development. It is noted that the research of the problem of developing the life competence of volunteers is necessary to ensure their effective work during crises, and successful overcoming of the challenges faced by volunteers is made possible by an integrated approach that includes both individual competence development and the creation of a supportive environment at the level of social institutes, in particular education. The topic of researching volunteering as an important phenomenon for ensuring social security in the country is relevant, and a further research perspective in this context may be to study the role of volunteering in the formation of civil society through the synergy of interconnection with other social institutions, including education, which is the focus of this article.

Key words: *volunteer activity, social institution, institutionalization, educational institution, draft law, synergy, social needs, competencies, subject component.*